

Nancy'nin Nietzsche'si

Nancy's Nietzsche

Onur Varolun¹

Özet

Çağdaş Kıta Felsefesinin en önemli uğrak noktalarından biri olan Nietzsche, anlamı kendinden menkul olmayan bir varlığı yakalama çabasındaki gelenek içinde, öne sürdüğü ayrık fikirlerle her zaman bir ilham kaynağı çoğu kez de bir dayanak noktası haline gelmiştir. Buna rağmen, derdinin hiçbir zaman varlık olmaması, yazılarındaki çelişkiler ve tercih ettiği şiirsel dil gibi bazı uyuşmayan özelliklere sahip bu ayrık filozof sadece yazdıkları ile değil, yaşamı ile de okuyucusunu oldukça zorlar; davranışlarının zemininin de yazılarınıninkine kadar kaygan olduğu bazı yazılarından rahatça görülebilmektedir. Bütün bunların ışığında, Nietzsche'nin bu gelenek içerisinde nasıl anlaşılacağı, nasıl temellük edileceği, nasıl konumlandırılacağı her

Abstract

Nietzsche, one of the most important haunts of the contemporary Continental Philosophy, has always been a source of inspiration and often a fulcrum with the distinct ideas he put forward in the tradition of trying to capture a being whose meaning is not self-evident. Nevertheless, this distinctive philosopher, who has some incompatible characteristics such as never worrying about being, having contradictions in his writings, and preferring a poetic language, pushes the reader not only with his writings but also with his life. It can be seen from some of his works that the ground of his behaviour is as slippery as his writing. In the light of all this, how Nietzsche will be understood, appropriated, and positioned in this tradition

¹ Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Felsefe Bölümü, onurvarolun@kilis.edu.tr

zaman bir tartışma konusu olmuştur. 20. Yüzyılın bazı önemli düşünürleri onu farklı yönleri ile ele almış ve kendi varlık anlayışlarına kanalize ederek düşünce yapılarının vazgeçilmez parçası olarak işaretlemişlerdir. Bir Fransız düşünürü olan Jean-Luc Nancy, oluşturmaya çalıştığı felsefi düşüncesi ile bu tartışmalı ortamı yeniden alevlendirir.

Kıta felsefesi içerisinde saygınlığını bir müddet geç kazanan ve henüz ülkemizde pek tanınırılığı olmayan Jean-Luc Nancy, anlam problemini bir ilişkiler ağı temelinde düşünerek çok incelikli ve girift bir felsefi yapı oluşturur. Düşünür, varlığın ve anlamın sürekli değiştiği ve dönüştüğü bir çağda yeni kavramlar üretmenin, varlığı anlamaktan çok ona anlam atfetmekten başka bir işe yaramadığını düşünüyor olmalı ki, varlığın anlamını yerleşik düşünceler içerisinde kalarak çözme yoluna gider. Bu nedenle Kant'tan Husserl'e, Heidegger'den Derrida'ya kadar birçok düşünür Nancy felsefesi içerisinde önemli yer tutar. Nietzsche de bu uğrak noktalardan biri olarak öne çıkar. Nancy, Nietzsche'nin, çağdaş felsefi külliyat içerisinde doğru yorumlanmış olsa bile doğru konumlandırılmadığını düşünür ve kendin-

has always been a matter of debate. Some important philosophers of the 20th century considered him from different aspects and marked him as an indispensable part of their thinking by channelling these aspects into their understanding of being. Jean-Luc Nancy, a French thinker, rekindles this debate with the philosophical thought he is trying to create.

Jean-Luc Nancy, who gained his reputation a little bit late in the continental philosophy and is hardly known in our country, creates a very subtle and complex philosophical structure by considering the problem of meaning on the basis of a network of relations. He must have thought that producing new concepts in an age in which existence and meaning are constantly changing and transforming does nothing but attributing meaning to existence rather than understanding it so he tried to solve the meaning of existence by remaining within the already established thoughts. For this reason, many thinkers from Kant to Husserl, from Heidegger to Derrida have an important place in Nancy's philosophy. Nietzsche stands out as one of these haunts. Nancy thinks

den önceki alımlamalardan farklı bir alımlama yoluna gider. Bu anlamda, Nietzsche'de karşı çıktığı ve onayladığı birtakım özellikler olduğunun da altının çizilmesi gerekir. Dolayısıyla, aşmaya çalıştığı çağdaş metafiziğin temellerinden biri olarak gördüğü Nietzsche, Nancy felsefesinin hem hedefinde hem içindedir. Bu makalede de bu karşıtlık ve birliktelik ele alınacak, Nancy'e dair genel bir Nietzsche alımlamasının haritası çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlişki, Köken, Metafizik, Tekilleştirme, Varlık.

that Nietzsche, even if he has been interpreted correctly in the contemporary philosophical corpus, has not been positioned correctly, and goes to a different reception path than his predecessors. In this sense, it should be underlined that there are some features in Nietzsche that Nancy opposes and approves of. Thus, Nietzsche, whom he sees as one of the foundations of contemporary metaphysics that he is trying to transcend, is both target and within Nancy's philosophy. In this article, this contrast and unity will be discussed, and a map of a general Nietzsche reception of Nancy will be attempted to form.

Keywords: Being, Metaphysics, Origin, Relationship, Singularization.

Felsefe tarihi, 18. Yüzyıldan itibaren mutlak tekil varyasyonların yetersizliği ile yüzleşmeye ve 20. Yüzyıldan itibaren birkaç ilgi çekici düşünürün izinde yeni bir kavrayış üzerine yükselmeye başlar. Bu dramatik kırılmanın ana aktörlerinden biri, belki de en önemlisi, sadece felsefesini değil bütün hayatını bu tekil varyasyonların yetersizliğine adanmış olan Nietzsche'dir. Friedrich Nietzsche, felsefe tarihindeki kırılmanın atalarından biri olarak, çağdaş felsefi külliyyatın hemen hemen tamamına sirayet eden bir nirengi noktasıdır. Sabit anlam dizgesinin kendisini hiçliğe mahkûm ettiğini keşfettiği andan itibaren bu hedefe tüm gücüyle saldırır; kendi deyimiyle, 'çekiçle felsefe yapmaktadır' o (Nietzsche, 2011). "Tragedyanın Doğuşu" ile başlayan serüvende bütün ömrünü bu amaç doğrultusunda yaşar. Geriye onlarca büyük eser bırakırken nihayetinde zihni de solmaya başlar ve bedeninden önce zihni kayıplara karışır. Bu talihsizlik, sebebi büyük olasılıkla babasından miras kalan amansız bir hastalık olmasına rağmen¹, bize çok önemli bir şüphe bırakır: sürekli uçurumun kenarında dolaşan bir zihin, nihayetinde uçurumun kendisi mi olmuştur? Nietzsche, anlamı derinlerde aradığı için yüzeyi mi kaybetmiştir? Belki de, metamorfoza uğramış ve tam bir üstinsan olarak ölmüştür. Tek başına bu şüphe bile, varlığa dair mevcut kurulumların, etkilendikleri Nietzsche düşüncesini yakalamakta başarılı olup olmadıklarını tartışmaya açabilir. Aralarındaki ilişkinin tam olarak kurulamadığına yönelik böylesi bir tartışma, bu metnin de dayanak noktalarından biridir; Tabi ki bunu Nietzsche metinlerinin bu gelenekteki rolünü göz ardı etmeden uygulamaya çalışır. Nitekim Nietzsche, geride çok önemli bir miras bırakacaktır. Onun büyük etkisiyle felsefe tarihinin ana motivasyonu olan anlam arzusu, yaşamın acı itirafı ile yoğun bir çatışma içine bu dönemde girer. Ayrıca, ele aldığı meselelerin ağırlığının bütün çağdaş felsefi külliyyatı için altından kalkması zor bir yük bıraktığı gerçeği yadsınamaz. Nietzsche, o kadar büyük meselelerle boğuşur ki, bu meselelere aşına olmayan bir zihnin gözünden kolaylıkla çelışkili ve saçma olduğuna yönelik suçlamalara maruz kalabilir. Nitekim çağdaş felsefenin ontolojik temellerini atan Heidegger, Nietzsche'yi kendi felsefesinin destekçisi haline getirebilmek adına onun felsefesine şiddet uygulama yoluna gider; o ve onun izinden giden birkaç figür, Nietzsche'yi metafizik karışılığının metafiziğini kuran düşünür olarak görmekte sakınca görmez.

Bundan dolayı Heidegger, sonraki hemen hemen bütün çağdaş felsefi figür tarafından yoğun saldırılara maruz kalır. Bu nedenle geri kalanlar tarafından Nietzsche'ye yaklaşırken oldukça hassas ve dikkatli bir yol benimsenir. Ancak Heidegger'in üzerine yükselen yeni tavrın esas çabası, elden kaçan varlığı yeniden tesis edebilmek olduğu için, varlığa bu yeni ortamda yeni bir sabit anlam vermek beklenen bir durum olarak açığa çıkar. Bu nedenle neredeyse hepsi, Nietzsche'ye şiddet uygulamasalar da, onun üzerinden bir güvenli liman arayışına girerler. Tam da bu nedenle, Nietzsche'nin uğraştığı meselelerle uğraşmak yerine, bu uğraşın beyhudeliği üzerine bir gelenek inşa edilir. Çağdaş kıta felsefesi, özellikle Fransız kanadı, genel olarak bir imkansızlığın – varlığı bilebilmenin imkansızlığının- kabulü gibidir. Bütün çağdaş Fransız ontolojisinin varlığı içkinlik olarak görmesi, onun bu imkansızlığa boyun eğdiğinin en büyük göstergesidir. Heideggerden itibaren bütün ontolojik kurulumlar varlığın bu imkansızlığının imkanını yakalamaya çalışır. Böylesi bir çaba, varlığın kaotik yapısına uygun bir sabit anlam olarak, yani metafiziğin yeni bir türü olarak –çağdaş metafizik olarak- geri döner. Bu çaba kısaca yeni bir güvenli liman arayışından başka bir şey değildir. Kırılıma uğramış olan felsefe tarihi, güvenli liman arayışlarında Nietzsche'yi de es geçmemiş ve onu da kendi güvenli limanlarının en büyük destekleyicilerinden biri olarak kodlamıştır. Ancak Nietzsche bu güveni bize hiçbir zaman vermemiştir; bunun sebebi Nietzsche'nin derdinin hiçbir zaman varlık olmamasıdır. Bu nedenle bu varlık kurulumlarında ya Nietzsche'yi dışarıda bırakmak ya da bu dalgalı sular içerisinde kalabilecek bir yapı oluşturmak onun mirasına daha uygun gibi görünür. Bu geleneğin ortasında bir Fransız düşünürü olan Jean-Luc Nancy, gelinen noktadan rahatsız olarak kendini öne atar ve Nietzscheci bir misyon yüklenerek varlığı düşünebilmenin yeni bir yolunu arar. Bu anlamda Nancy felsefesi, bütün bu çabaların en başına dönme ve varlığın temellük edilemez yapısına uygun bir düşünce kurmaktan ziyade bu yapı içerisinde varlığı düşünebilme çabasıdır; yani, Nancy felsefesi kısaca, metafiziği yeniden aşma çabasıdır. Kısaca Nancy, varlığa dair büyük meseleleri bir tekilleştirme çabasına girmeden çözmeye çalışmaktadır. Bu çaba sonucunda Nancy felsefesi, bütünlüklü bir parça felsefesi olarak yorumlanabilir. Laura McMahon'un Nancy ile ilgili düşüncesi bu anlamda bir ipucu niteliğindedir: “hiçbir zaman

tam olmamış ama bölge bölge bakıldığında sürekli olmaya yakın ve sürekli tamamlanan bir dördüncü boyut bize sunar” (McMahon, 2011, s. 177).

Nancy'nin Nietzsche Eleştirisi

Nancy'nin felsefesini ortaya atarken oldukça fazla isimden faydalanır. Bunun temel sebebi Nancy'nin varlığı açıklamak için kavram üretmek yerine yerleşmiş kavramlar üzerinden iş görmeyi tercih etmesidir. Bütün bu önemli isimlere rağmen genel Nancy algısı içerisinde, hepsinden ziyade iki ismin ağırlıkta olduğuna inanılır; bunlardan biri Heidegger, diğeri ise Derrida'dır. Buna rağmen Nancy'nin, bunlardan etkilendiğini itiraf etmekle birlikte hiçbir zaman onların izinden gitmediği söylenebilir. Önemli Nancy yorumcularından Ian James, Nancy düşünüşünün, daha ziyade, Bataille ve Blanchot'un düşünceleri ve Nietzscheci olumlamaları ile birlikte düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir (James, 2011, s. 495). James'in bu yorumu, Nancy'nin sözde Heideggerciliğine de açık bir darbedir: “Geç dönem Heidegger'in dilinde toplanma, korunma veya birlik motiflerinin yanı sıra kökensel verme ve içe dönük bir köken *pathos*'u düşüncesi de özellikle egemen. Bu aslen, merkezci bir toplanma hareketi etrafında düzenlenen bir düşünce” (James, 2011, s. 495). Dolayısıyla Nancy felsefesinin temel motivasyonu bu şekilde kurulmuş olur: Heideggerci *pathos*'u aşma, yani, geleneksel metafiziğin yerine gelen çağdaş metafiziği aşma.

Bu hesaplaşmadan ve savaştan doğal olarak Nietzsche de nasibini alır. Zira genel olarak bu yeni metafizik türünün oluşmasında Nancy için en büyük pay Nietzsche'nindir. Nancy, “Dürüstlüğümüz! Nietzsche'deki Ahlak Duygusunun Hakikati Üzerine” adlı makalesinde Nietzsche'nin, neden metafiziğe düşmüş bir düşünür olduğunu, bunun çağdaş felsefe geleneği tarafından kabul görmesine rağmen yeteri kadar iyi açıklanmadığını düşünerek, temellendirmeye koyulur. Bu metin, Nietzsche'nin çağdaş felsefeye ne oranda yön verdiğinin yanında Nancy'nin Nietzsche'yi nasıl konumlandığı ve bunun diğer bakış açıları ile olan farkını görme noktasında oldukça ilgi çekicidir. Bu nokta üzerinde en büyük vurgu elbette Nietzsche'nin ahlak karşıtlığı ve bu ahlak karşıtlığının bir ahlak önerip önermediği üzerinedir. Nancy, çoğu düşüncenin aksine, Nietzsche'nin ahlak karşıtlığına yönelik ahlak düşüncesinin tek başına yeterli bir argü-

man olmadığını düşünür. Zira Nancy'nin gözünden Nietzsche'nin bütün felsefi külliyatı tek bir kavram üzerine şekillenir: dürüstlük (Nancy, 2019, s. 519). Ve bu dürüstlük, bir değer ile ilişki kurmanın normatif ya da imperatif amacına sahip değildir (Nancy, 2019, s. 516). Nitekim Nietzsche ahlaki geleneksel ahlakın normatif değerlerine karşı dürüstlüğün objektiflik silahını kullanır: değer, sadece değerlendirenin değerlendirmesi ile açığa çıkar yani evrensel bir sabit değer yoktur ve en önemlisi değerlendiren yeni bir değer yaratırken kendini dışarıda bırakmalıdır (Nancy, 2019, s. 519). Burada varlık bir öz-değerlendirme olarak açığa çıkmış olur. Bu mesele geleneksel ahlakın tersine çevrilmesi değildir. Bu mesele, özneyi, "her ahlakın kökenine giden bir strateji yoluyla değerlendirmenin öznesindeki değeri atama ve bu jestin bağıntısı, yani, bu özneyi oluşta ve kaosta (bir başka ifadeyle, bir kez daha, onun yoluyla oluş ve kaosun birbirleri ile ilişkilendirildiği, yani özne olduğu istençte) atama meselesidir" (Nancy, 2019, s. 517). Böylelikle Nietzsche ahlakı, dürüstlüğün verdiği bir görev ile Bay Nietzsche'yi dışarıda bırakmayı uygun görür. Buraya kadar Nancy'nin klasik argümanlar üzerinden Nietzsche'ye metafiziksel suçlama yapmadığını görebiliriz. Ancak Nancy bu durumla ilgili, Nietzsche'nin, ayının ayınasına karşı daha samimi bir aynılığı, ayınının başkasını devreye soktuğunu ilan eder (Nancy, 2019, s. 517). Bu ortamda özne, bir değerlendiren olarak kendini düzene çekecek olan değere değil, kendini kaosta yeniden ve yeniden konumlandırarak olan değerlendirme edimine bağlıdır ve dolayısıyla bu edim, oluş ve kaosun özne olarak döndüğü bir istenç meselesi olarak sonuçlanır. Dolayısıyla Nancy'nin Nietzsche'si ahlak karşıtlığının ahlakını önerdiği için değil, oluş ve kaosu özne içerisinde asimile ettiği için metafizikseldir.

Bu noktada dürüstlüğün daha derin bir açıklaması elzem görünür. Öncelikle söylememiz gerekir ki Nancy için dürüstlük, Nietzsche felsefesinde sadece bir ahlak karakteri değildir; ahlak karakteri olarak ontolojinin karakteridir. Zira dürüstlük, hakikat kisvesi altındaki dürüstlük değildir; hakikat kisvesi altındaki dürüstlük olsa olsa samimiyet olabilir. Bu dürüstlük, değerlendirenin üstünde ve ötesinde olarak değerlendirmenin mutlak tanınmasıdır. Yani değerlendirenin üstünde/gerisinde olan, gerektiğinde onu fesheden bir şeyin tanınmasıdır. Bu noktada Nancy, bu dürüstlüğün ahlaksal ya da ontolojik karakterinin öncesinde bilimsel bir karakter olduğunu öne sürer (Nancy, 2019, s. 519). Nietzsche

ahlakı, yaşama uygun tablo yaratma görevidir. Dolayısıyla Nietzsche ahlakı, temel olarak insani gerekliliği doğanın gerekliliğinin önüne koymamaktadır:

Kendine karşı düşünce'nin Nietzscheci tanıdık ve kesin anlamı dahilinde, dürüstlük, belki de kendi özünde en saf haliyle, oluş olarak açığa çıkar. Başka deyişle, bu ilkeyi basit, psikolojik, hijyenik bir tarife dönüştürmeme ve aynı zamanda basit bir ahlaksal maksime dönüştürmeme (çünkü bu durumda bu, sadece benim sınırlı düşüncemin mutlak hakikatine karşı olurdu) koşulu ile, bu ilkenin, Nietzscheci düşünce için, kararlılıkla ve sürekli olarak kendine karşı gelme gerekliliğine delalet etme ihtimali yüksektir; kendine geri dönmemenin, kendi hakikatini köken olarak almamanın, *hatta değerlendirmenin değerlendirmesi olarak oluşturulan ahlaksal hakikati almamanın gerekliliği*. (Nancy, 2019, s. 521)

Tam da bu nedenle Nietzsche ahlakı, oluşu düşünmenin, oluşa göre düşünmenin edimidir. Nietzsche, böyle yaparak geleneksel ahlakı aşmış olur. Ancak Nancy adına işler buradan itibaren ilginç bir hal alır çünkü Nancy, bu aşmayı bir olumsuzlama değil, aksine ahlakın tamamlanışı olarak ilan edecektir.

Bütün bunların ışığında, Nancy için geleneksel metafizik ile birlikte yok olan şeyin, çağdaş metafizik ile birlikte geri dönmesi şaşırtıcı değildir ve Nancy, bunun suçunu tümüyle Nietzsche'ye atmaktadır. Zira *Şen Bilim*'de Tanrının ölümünü ilan eden kaçık adamın ağzından şu cümleler dökülür:

Bu eylemin büyüklüğü bizim için fazla büyük değil mi? Bu ancak eylemi gerçekleştirene yaraşır sayıldığı için bizim tanrı olmamız gerekmiyor mu? Hiçbir zaman daha büyük bir eylem olmadı, şu da var ki, bizden sonra doğacak olan, bu eylem yüzünden şimdiye kadarki tarihlerden daha yüksek bir tarihin bir parçası olacak! (Nietzsche, 2003, s. 130)

Nancy, buradaki tanrısal yer değiştirmenin klasik anlamda anlaşılmaya çağının farkındadır. Zira Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözü, ne geleneksel anlamda bir Tanrı meselesi ne de bir din meseledir. Bu mesele, dinsel olandan başka bir şeyi ima eder. Patrick Roney, "Aşknlık ve Yaşam: Nietzsche ve Tanrının Ölümü Üzerine" adlı makalesinde, "Tanrı öldü!" sözünü inanç temelinde düşünenlere karşı şunları yazar:

Tanrının ölümü sayesinde [bu] aşknlık çöker. Bu olaya esas anlamını

veren de budur: Platonculuktan miras alınan aşkınlık yapısı artık imkansızdır. Son zamanlardaki, yaşama Hümanizm yoluyla anlam verme girişimleri de, zayıf oldukları için bu yarığı kapatamazlar. Zerdüşt bu noktada “son insan”dan bahseder [...] Son insan, yani ilerlemeyi ve mutluluğu yaşamın amacı zanneden insan aşkınlıktan ziyade, memnuniyet arar. Kendi ötesinden başka hiçbir şeye yönelmeyen aşkınlığın son nefesidir bu. Ötesindeki veya ilerisindeki bir şeyden başka hiçbir şeyi hedeflemeyen insanlık artık insani değildir. (Roney, 2013, s. 311)

Dolayısıyla bu söz, Bir ‘kendilik’ olarak, bir ‘aynı’ olarak açığa çıkan her tasavvurun anlamını yitirdiğini ima ederken, insanı oluş ve kaos halinden ayıran bütün hallerine de cephe almaktadır. Nihayetinde Nietzsche’nin yaptığı, insanın oluş ve kaos içerisinde ‘kendini’ konumlandırmasının yolunu açmaktır. Bu çaba, insani varoluşun kaotik yapısını açığa serme çabasından çok, insani varoluşun kaos içerisindeki öz farkındalığına dair çabadır. Nietzsche’nin, ‘kendiliği’ olumsuz olarak tanıyan bilincin karanlığının çığırını, özbilincin Dyonisosvari bir üslupla ‘ben Tanrım’ demesinden başka bir şey değildir; çünkü bu, bu karanlığın dışında herhangi bir şey algılamayan, ben=ben’in karanlığının derinine bilinç tarafından dönüş anlamında öz-farkındalığın en içten ifadesidir (Nancy, 1991, s. 149). Bu nedenle Nietzsche, Nancy için son Tanrıdır. Yani Nietzsche, aslında bize Tanrının ölmediğini, sadece suret değiştirdiğini göstermiştir. Chris Hackett, Nancy felsefesinin, Nietzsche’nin ‘kutsal’ olanla ilgili gözlemine bir cevap olarak anlaşılabilirliğini söyler. Nancy için de nihilizm, Tanrının ölümünü takip etmektedir. Bu anlamda ‘metafiziğin sonu’ Hristiyanlığın sonu anlamına gelir. Ancak diğer yandan, bu durum, kendinde gerçekliğin postmetafiziksel bir düşüncesinin imkânını açar (Hackett, 2015, s. 203). Bu demektir ki, Hristiyanlık sona erse bile Hristiyanlığın ‘telos’unun hala devam etme riski vardır. Nitekim bütün çağdaş felsefi figürlerin metafiziği aşmaktaki başarısızlığı, bu postmetafiziksel (ve biz buna çağdaş metafizik diyoruz) kaynağın içine düşüyor olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla Nancy için Hristiyanlık bitmemiştir ya da tanrı ölmemiştir. O, sadece belli ritüellerin etkisinden azad olmuştur. Ancak bir başka bedende yeniden hayat bulmuş ve bir şekilde serüvenini sürdürmektedir. Nancy, bu yeniden dirilişi tek bir bedene Nietzsche’nin bedenine atfetmektedir. Bu düşünce, içkinliğin ilk te-

mellerinin atıldığı yer anlamında Nietzsche düşüncesi olarak okunabilir. Bu, çağdaş felsefi düşünceyi etkileyen içkinlik düşüncesine de bir eleştiri olarak geri döner. Dolayısıyla Nancy'nin dışsallığın yanında içkinliği feshetmeye yönelik eğiliminde diğerlerinin yanında Nietzsche de hedef tahtasındadır.

Ne içkinliği ne dışsallığı benimseyen Nancy felsefesinin ilişki mantığı tümüyle bir sınır felsefesi olarak kurulur. Ancak burada Nancy için hayati önemdeki bir mantığı öne sürmemiz elzemdir. Klasik anlamdaki ilişkinin iki yanı vardır: özne ve nesne. Nancy sınır ontolojisini kurabilmek adına bu iki kavramı da yapısöküme uğratmaktadır. Buna göre, ilişkinin bir tarafı olan beden anlam dizgesindeki belirginliğini ortadan kaldırmak adına Merlau-Ponty'den etkilenir ve bedeni, anlam dünyasındaki en muğlak kavramı olarak işaretler. Beden, ne olursa olsun asla anlaşılamayan ve elden kaçan bir mahiyete sahiptir: “bedenin anlamı yoktur” (Nancy, 1997, s. 62). Öyle ki ‘bu kararı veren, bu fikri benimseyen, düşünen bu beden kim ya da ne?’ sorusunun belirli bir cevabı yoktur; bu tarz bir soru pekala tarihsellik, öznellik, çevre, coğrafya, etnisite gibi birçok yolla açıklanabilir. Ancak hiçbir cevap tatmin edici nitelikte değildir. Nancy, tam da bu nedenle öznenin merkezi konumunu yerinden etme yoluna gider. Bu tavır, Kant ve Heidegger’in özne merkezli düşüncelerinin eleştirileri ile şekillenir. Nancy için karar ya da yargı veren bedenin (ya da klasik kavrayışla özne –ki Nancy genel olarak özne kavramına karşıdır) bu edimi, tam olarak anlaktır; beden, yönelir ve beden olmaklığı tam olarak bu yönelmişliği ile alakalıdır. İlişkinin diğer tarafı olan nesne ise halihazırda yerleşik bir anlamda eksik olarak kurulur. Ancak bu eksiklik fenomenolojik anlamda bir eksiklik değildir; zira nesne kendini olduğu gibi sunmaz, daha doğrusu böylesi bir bilginin güvenilirliği şüphelidir, zira bu bilginin sağlamlığı sadece Kantçı ya da Heideggerci anlamda bir özne kurulumuna bağlı kalır.² O halde, bir anlamı açığa çıkaracak olan şey, ne nesnenin gerçekliği ne de öznenin kurucu etkisidir; ne de bu kurucu etkinin muğlaklığına teslim edilmiş bir ontolojik kurulumdur. Bir anlamı oluşturan şey, yüzeye çıkan iki kökenin bir sınırdaki çarpışmasıdır.³ O halde, Nancy için tek bir köken yoktur, Nancy için sürekli birbiri ile etkileşim halinde olan kökenler vardır. Ancak buradaki –ler eki, tek tek kökenleri işaret etmez; onun işaret ettiği şey, her bir kökenin bir ilişki içinde açığa çıkmasıdır. Bu anlamda varlık, Nancy için, tekil anlamda çoğul olarak damgalanır.

Nancy'nin Nietzscheciligi

Bütün bunların ışığında Nancy felsefesi, Nietzsche'yi de içine alacak şekilde yoğun bir başkaldırıyı kendi içinde taşır. Nancy, bu uğraşta bir şekilde etkili olmuş ve metafiziği aşmadığı için eksik kalmış olan felsefi düşünceleri bir yap-boz ile uğraşıyormuşçasına bir araya getirir ve bütünlüklü bir yapı ile her şeye cevap getirebileceği ancak bunu yaparken zeminin kayganlığına zarar getirmeyeceği bir düşünce yapısı oluşturma hedefindedir. Nancy için bu bütünlüklü yapı, bir ilişki üzerinden açıklanır. Bir ilişkiler mantığı kurabilmek için Nancy, oldukça büyük ve zorlu bir çabaya girer. Öncelikle iki şeyin birbiri ile ilişkiye girebilmesinin yolunu araştıran Nancy, bunun çıkış noktasını Husserl'in yönelimsellik fikrinde bulur. İki şeyin birbiri ile ilişki kurabilmesinin tek yolu, kendilerinden soyutlanmak ve kendisini karşıdakinin göreceği noktaya doğru yüzeye çıkarmaktır. Bu anlamda ilişki ontolojisi, varlığın derinde değil yüzeyde olduğu tümüyle yüzeysel bir ontoloji olarak açıklanır. Ancak bu yüzeyselliği oluşturmak, derin bir entelektüel çabayı da zorunlu kılar. Bu meseleyi daha açık kılmak adına, şu ifadeler yerinde olur: (Tanrı, arkhe, töz vb.) Mutlak varlık dediğimiz varlık, kavramın ontolojik doğası gereği içine kapalı yahut izole olmalıdır; bu tarz bir varlığın bize görünmesinin imkânı yoktur, eğer varlık bize kendini gösteriyorsa, mutlaklığını kaybetmiş demektir. O halde böyle bir varlık mutlak ise anlam dünyasında yeri yoktur. Buraya kadar, varlığı bilebilmenin imkânsızlığı açık bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Çağdaş kıta felsefesi düşünüşüne benzer şekilde (bu, bize Kant'tan miras kalır) Nancy de varlığın ontolojik bir eksiklik üzerinden kodlandığının farkındadır. Asıl meydan okuma, bu imkansızlık içerisinde varlığı düşünebilmenin imkanı olup olmadığıdır.

Nancy için sadece tek bir şey ile dalga geçilemez: Hiçbir şey. Nedir bu hiçbir şey? Bu şey, varlığın 'sonsuz sonluluğudur'. Varlığın tek elde toplanmaya müsaade edilmeyecek olan yapısında her köken için sürekli değişen ve farklılık gösteren yapısıdır. 'bir şey' denildiği anda başka bir şey olma potansiyelini de içinde taşıdığı için hiçbir zaman 'o şey' olamayan dolayısıyla hiçbir zaman 'bir şey' olamayandır. Dolayısıyla hiçbir şey, bir yokluk ya da boşluk değildir; o, 'bir şey' olamamaklıktır: "sadece hiçbir şey, varlığın 'sonsuz sonluluğu', kutsaldır" (Hackett, 2015, s. 203). Bu andan itibaren Nancy'e göre bir zamanlar Tanrının, monarkın ya da ulusun işaret ettiği boş mekâna

artık özerklik de işaret etmektedir, dolayısıyla, bu yeni çağda, dünya kendinin ötesindeki bütün anlamlarını tüketmiştir (Gratton, 2015, s. 221). Bu nedenle çağdaş felsefede, geleneksel metafiziği aşmış ancak özerklik tuzağına düşmüş ve doğal olarak yeni ve farklı bir metafizik ağına düşmüş olmak gibi bir sıkıntı baş gösterir. Bu andan itibaren verili kavram ya da durumları olumsuzlayamamış her felsefi teori, metafiziği aşmak adına bir tehdit olarak geri döner. Bu dünya, artık Derrida'nın kökensiz köken düşüncesinin de ötesine geçmiş salt kökensiz bir yüzey olarak açıklanabilir; ya da kökensiz bir kökensizlik.

O halde içkinliğin de metafiziği aşmada başarısız olduğu açık bir şekilde ortaya konmuş olur. Nancy bu bağlamda dışsallığı (sembolik anlamda) yeneden devreye sokar ve yeni bir tavır önerir: içkinliği ve dışsallığı ortak noktada buluşturmak. Bütün bu ontolojik kurulumda ise Nancy iki anlamda Nietzschecidir: bunlardan ilki, Nancy'nin çabasının Nietzsche'nin çabası ile gösterdiği paralellik olarak açığa çıkar. Nancy'nin çabası, tam da Nietzsche'nin çabası gibi metafizik üzerinedir. B.C Hutchens, Nancy felsefesini, Nietzsche'nin evrensel ve sistematik şemalar tarafından ortaya koyduğu engelleri yok etme arayışına bir cevap olarak görür (Hutchens, 2005, s. 28). Buradaki temel mantık, Nietzsche ile birlikte, düşüncenin yönündeki anlamın yerinden edilmesi ile açığa çıkar. Zira varlığın anlamı varlığın sorusuna verilen cevapta değildir. Böyle bir mantık, soruyu soran ile sorunun kendisini dışarıda bırakmaktadır. Ancak Nancy için esas anlam hepsinin aynı oranda işin içinde olduğu bir yapı dahilindedir. Bu aynı zamanda hiçbirinin bir ağırlığının olmadığı anlamına da gelir. Bunun sonucunda Nancy için temel olarak bir yapı açığa çıkar: bir ilişki ya da sınır (ki Nancy için ikisi de aynı şeydir) ontolojisi. Varlığın anlamı, sadece birbirine doğru yönelmiş iki varlığın sınırdaki karşılaşması ile oluşur. Nancy, Bütün felsefe tarihi boyunca düşüncenin hep yönlendirildiğini söyler. Bu alışkanlık, Nancy için başlı başına problemlidir. Çünkü eğer düşünce yönlendirilmişse, bunun sebebi anlamın yönlendirildiği yerde olmasıdır, söylemde değil (Nancy, 1988, s. xvi). Dolayısıyla bir söylem, içinde bir mutlak hakikati barındırmaz; ancak bir şey söylemektedir ve onun tek yaptığı varlığı bu söyleme çağırma- tır. Esas olan, bu çağırmanın kendisidir. O halde kendi felsefelerini varlığın tek açıklaması olarak işaretleyen bütün filozofların, düşünceyi yönlendirmekten başka bir şey yapmadığı açıktır. Nancy de birbirine zıt düşüncelerin birbirine

benzer etkide bulunmasının tek bir şeyi açığa çıkardığını düşünür: varlığın anlamı bir töz, bir arkhe değildir, o, ilişki neredeyse orada, yüzeydedir.

Bu anlamda ilişkiler mantığı, yönü olmayan, bu nedenle ortaya çıkan anlamın, ortaya çıkışı ile birlikte dünyayı yarattığı bir 'an' olarak açığa çıkmaktadır. Bu 'bir an'lık, Nancy'nin 'varlık en temelde özgürdür' (varlığın temelde özgürlük yoktur varlığın temeli özgürdür) düşüncesinin temel hareket noktasının, bu itibarla Nietzsche'nin kaos düşüncesi olduğuna dair yoğun bir tatmin yaratır. Metafiziği aşmak için giriştiği zor görevin altından kalkmak adına Nancy'nin, varlığın özgürlüğüne bu denli büyük bir misyon yüklemesi de kendi üzerine Nietzscheci bir misyon yüklediğini bize gösterir. Böylesi bir misyonu Nancy, şu şekilde dile getirir:

Kuşkusuz aslında bu dönemdedir ki, III. Reich'in şarlatanca ve uğursuz bir tarzda yaptığından başkaca bir biçimde, Nietzsche'nin "tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi (*transvaluation*)" çağrısı edimsel hale geliyordu. İşte bu nedenle, iyi ruhlara/kullara rağmen, bu bakımdan Nietzscheciydik ve öyle kalıyoruz; yani, tek cümleyle söylersek, nihilizmden çıkış doğrultusunda bir yol açıyoruz. Bu yolun dar ve zorlu, ama açık olduğunu biliyoruz. (Nancy, 2010, s. 21)

Nancy, nihilizmden kaçmaya çalışan Nietzsche'nin kaygılarını ve bu kaçışı kaosta bulan Nietzsche'nin yolunu benimser. Nancy, bu noktada bu yolu bir noktada revize etmeli ve Nietzsche'nin düştüğü sıkıntıya (önceki bölümde bahsettiğimiz öz-farkındalığa dair sıkıntıya) düşmemelidir. Bu tavırdaki gözüme çarpan ilk şey, Nancy'nin, Nietzsche'nin açtığı boşluğu doldurmaya çalışan seleflerinin aksine o boşluk üzerinde iş görmeye çalışması olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda Nancy, Nietzsche'nin içinde kaybolma pahasına uğraşmaktan vazgeçmediği zor ve dalgalı konularda kalmaya çabalamakta ve genel olarak çoğu düşünürün cesaret edemediği meseleler ile ilgilenmektedir. O halde denilebilir ki Nancy felsefesi, ne belli bir kategoriye hapsolamayan kaotik dünyayı bir kategori altına sıkıştırma çabasıdır ne de bu dünyanın anlamına dair bir umutsuzluk peşindedir. O, bu dünyada sürekli elden kaçan anlamı yakalama gayretindedir. Bu çabasıyla da doğal olarak Derrida ile ilişkilendirilmekten kurtulamaz. Ancak o, Derrida'nın bir umutsuzluk ağına

düştüğünü ve yarım bıraktığı bir iş olduğunu ileri sürer ve Derridacı yaftasından da kendini sıyırır. Nancy, Derridacı olmadığını ama bir zamanlar onun görevini benimsediğini açıkça ifade etmektedir: “Ben, hiçbir zaman Derrida üzerine –ne beden anlayışı ne çalışmaları üzerine- yazmadım. Sadece bir defa onun “görevinin” izine ya da sesine kendimi yönlendirdim” (Nancy, 1988, s. 175). Hatta daha da ileri gider ve bir söyleşide Derrida’ya ithafen felsefesinin Nietzscheci tarzını açığa serer, “Derrida’dan bu noktada ayrışıyorum ki temelde ‘saçılmış’ anlam olan ‘çıkılmazdan ziyade, ‘anlam’ ifade etme zorunluluğu hissediyorum” (Çelebi, 2011, s. 517). Doğal olarak makalenin başında vurguladığımız suçlamadan –çağdaş felsefenin bir imkansızlık üzerine yüklediğine dair suçlamadan- Derrida da nasibini almış olur. Ancak Derrida ve diğer postyapısalcı düşünürler, kökensizlik üzerine inşa ettikleri düşünce ile metafiziği aşmaya en çok yaklaşan isimler olarak Nancy’nin övgüsüne de haiz olurlar. Bu noktada Nancy için varabileceğimiz yargılardan biri, postyapısalcı düşüncenin yarım bıraktığı işi sonuna kadar götürmeye çalışmasıdır. Bu çaba açıkça, Nietzscheci kaosun içerisinde kalabilme cesaretidir. Nitekim Derrida’nın, beraber katıldıkları bir söyleşideki itirafı bu noktada ilgi çekicidir:

Jean-Luc’ün benzersiz bir şekilde yeniden ele aldığı felsefi geleneği tüm bu büyük kavramları karşısında ben, her zaman kaçma düşüncesine sahip olmuşumdur, sanki ilk dokunmada bu kavramları henüz *adlandırdığımda*, tıpkı sinek gibi kendimi, ayaklarım yapışmış bir halde bulacakmışım gibi hissediyorum: bir program tarafından tutsak, kötürüm, esir, kapana kısılmış (Martin & Guibal, 2011, s. 527-528).⁴

Nancy’nin Nietzscheciliğine dair bir başka ayrıntı, onun Hıristiyanlıkla olan savaşı ile alakalıdır. Nancy’nin anlamın gerisinde yatan belirleyici hiçbir etmenin ya da kavramın bulunmadığına yönelik yorumu, belirli anlamın nihilizme düşme olarak adlandırılması olarak Nietzscheci bir yorumdur. Nancy’nin imge kavramı burada belirleyici rol oynar. Öyle ki, imge ile ortaya koyduğu ‘sunumdan (çağrıdan) başka hakikat yoktur’ savını, Nietzsche’nin Hıristiyanlıkla olan ilişkisinde görür. Nancy, bu görüşü önemli bir örnekle açığa serer. Sahne, elinde incil olan bir rahibin bir kukla (Pulcinella) etrafına toplanmış kalabalığı kazanabilmek için çaresizce “gerçek pulcinella burada” diye haykırması üzerinedir (Nancy, 2004, s. 142). Nancy’nin bu sahne ile ilgili vurgusu, rahibin çaresizliği

ile ilgili değildir; 'gerçek pulcinella' da etrafında toplanması gereken bir hakikati temsil etmez. Burada Nancy'nin vurgusu, hakikatin bir pulcinella, yani bir oyun bir sunum ya da bir gösteri olduğu üzerinedir. Dolayısıyla rahip kalabalığı kazanmak adına da olsa hakikatin temel özelliklerinden birini açığa vurur: hakikatle ilgili geride yatan, yüzeye çıkmayı bekleyen hiçbir sır yoktur. O hali hazırda yüzeydedir, yüzeyin kendisidir ('sınır, iki kökenin çarpışmasıdır' savı iki kökenin yüzeyde buluşması üzerine kurulur – sunum da 'gösterilen' ya da 'görünen' olarak geride yatanı değil bu yüzeyi açığa serer). Nietzsche için de, bir soytarı ve rahip en ilgi çekici iki insan tipi olarak belirir ve o, Dionysosçu ruhuyla bir soytarı olmayı bir aziz olmaya tercih eder (Nancy, 2004, s. 147). O halde Nietzsche de Hristiyanlık ile olan savaşında bize bir hakikati ima eder: bütün bu tipler, açığa çıkacak hiçbir şeyin olmadığını kanıtıdır. Belli bir anlamın sabitlenmesi ve bir hakikat olarak sunulması, bizi nihilizme düşürmektedir. Ancak görmemiz gereken şey hakikatin, anlamın kendisi olduğu değil yönlendirmenin yani sunumun kendisi olduğudur. Bu nedenle Nancy, Nietzsche'nin Hristiyanlığın modernite ile birlikte bozulduğuna dair görüşüne şiddetle karşı çıkar; Tanrı ölmemiştir, o halihazırda ölü doğmuştur (Gratton & Morin, 2015, s. 11). Ve bu nedenle Hristiyanlık, kendini sabit anlama teslim eden her düşünüşte yaşamaya ve nihilizme düşmeye devam eder. Ve dolayısıyla Nancy için geleneksel metafizik ile çağdaş metafizik arasında nitelik yönünden hiçbir fark yoktur, ikisinin de akıbeti nihilizme düşmek olarak açığa çıkar. Tam da bu nedenden dolayı Nancy'nin 'Hristiyanlığın Yapısökümü' düşüncesini Nietzsche'den bağımsız düşünmek olanaksızdır.

Sonuç olarak, geleneksel metafiziğin dışsallığına bir cevap olarak ortaya çıkmış olan çağdaş metafiziğin içkinliği, aynı oranda sorunludur. Nancy, bu anlamda bizi ikisini birlikte düşünmeye davet ederek yeni bir meydan okumanın kapısını aralar. Bu anlamda birçok filozofun yanında Nietzsche'den de etkilenen düşünür, Nietzsche'nin 'insani' kaosta yakalayan düşüncesini bir adım öteye götürür ve 'anlam' kaosta yakalama çabasına girişir. Bu düşünüş tarzındaki en önemli sıkıntı şudur: anlamın temellük edilemez yapısını dikkate aldığımızda, pratik alanda davranışlarımızı şekillendirmek için gerekli hiçbir koşul, Nancy tarafından kabul edilebilir olmayacaktır. Bu anlamda bütün çabalar nihilizm suçlamasına maruz kalacaktır. Nancy'ye yönlendirilen eleştirilerin çoğunlu-

ğu pasif toplumsal düşünce tarzı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna rağmen toplumsal alandaki anlamsal dönüşümün yeni bir düşünce yapısını zorunlu kıldığını ortaya atmış olması ve bu konuda Nietzscheci bir yol izlemiş olması önemlidir. Bundan sonraki en önemli misyon, kanımca, bu yeni anlam dünyası içerisinde toplumsal pratik koşulların imkânı olup olmadığını çözmek olacaktır.

Kaynakça

- Çelebi V. (2011). Jean-Luc Nancy ile Bir Söyleşi. *Monokl Dergisi Özel Jean-Luc Nancy sayısı*, 10, 516-523.
- Gratton P. (2015). Sovereign/Sovereignty. P. Gratton & M.E. Morin (Haz.), *The Nancy Dictionary* (ss. 221-222). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Gratton P., & Morin M. E. (2015). Introduction: Worlds Without Measure. P. Gratton & M.E. Morin (Haz.), *The Nancy Dictionary* (ss. 1-14). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hackett, C. (2015). The Sacred. P. Gratton & M.E. Morin (Haz.), *The Nancy Dictionary* (ss. 202-204). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hutchens, B.C. (2005). *Jean-Luc Nancy and Future of Philosophy*. Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- James, I. (2010). Ian James ile Söyleşi (Volkan Çelebi, Röp.). *MonoKL Dergisi Nancy Özel Sayısı*, 10, 490-498.
- McMahon, L. (2011). Jean-Luc Nancy and the Spacing of the World. *Contemporary French and Francophone Studies*, 15(5), 623-631.
- Martin J.C., & Guibal F. (2011). Nancy ile Derrida Söyleşisi: Sorumluluk-Gelecek Anlam. *Monokl Dergisi Özel Jean-Luc Nancy sayısı*, 10, 524-552.
- Nancy, J.L. (1988). Elliptical Sense. *Research in Phenomenology*, 18, 175-190.
- Nancy, J.L. (1991). Of Divine Places. *Theory and History of Literature*, 76, 110-150.
- Nancy, J.L. (1997). *The Sense of the World* (J. S. Librett, Çev.). Minneapolis: Minnesota Uni. Press.
- Nancy, J.L. (2000). *Being Singular Plural* (R.D. Richardson & A.E. O'Bryne, Çev.). California: Stanford Uni. Press.

- Nancy, J.L. (2004). *Two Secrets of the Fetish*. *Journal of Visual Art Practice*, 3(2), 139-147.
- Nancy, J.L. (2010). *Demokrasinin Hakikati* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: MonoKL Yay.
- Nancy, J.L. (2019). 'Dürüstlüğümüz!' Nietzsche'deki Ahlak Duygusunun Hakikati Üzerine. *Özne Dergisi*, 31, 515-534.
- Nietzsche, F. (2003). *Şen Bilim* (L. Özşar, Çev.). Bursa: Asa Yay.
- Nietzsche, F. (2011). *Putların Alacakaranlığı: Ya da Çekiçle Felsefe Yapmanın Yolları* (İ. Z. Eyuboğlu, Çev.). İstanbul: Say Yay.
- Nietzsche, F. (2019). Hayatımdan – Aus Meinem Leben. *Henidik Dergisi*, 1(2), 44-45.
- Roney, P. (2013). Aşkınlık ve Yaşam: Nietzsche ve Tanrı'nın Ölümü Üzerine. *Kaygı Dergisi*, 20, 305-322.

1 Hayatındaki, düşüncesine yön veren kesitleri anlattığı "Hayatımdan – Aus Meinem Leben" adlı makalesinde Nietzsche şunları yazar: "Eylül 1848'de canım babam bir anda aklını kaybetti. Kendimizi bir an önce toparlanması ile teselli ettik [...] Çaresi yok değildi ama yine çok tehlikeli bir beyin sulanması vakasıydı. Biricik babam katlanılmaz bir acıya dayanmak zorunda kaldı" (Nietzsche, 2019, s.45).

2 Nancy'nin ilişki/sınır ontolojisi oldukça teferruatlı bir incelemeyi gerektirdiğinden şimdilik burada bırakmak metnin bütünlüğü açısından faydalı olacaktır. Bu özet niteliğindeki açıklama Nancy'nin çağdaş kıta felsefesi ve doğal olarak Nietzsche karşıtlığının mantığını kavramak için yeterlidir.

3 Bu düşünce iki kökenin varlığını zorunlu kılmaz; söylenen şey, daha ziyade, varlığın anlamına dair hem nesnenin hem öznenin gerisinde başka bir şeyin yattığını, dolayısıyla varlığın kökeninde bu ikisinin olmadığını ifşa etmektir. Buna rağmen doğal olarak çıkarılabilecek bu zorunluluk yargısı, anlamın açığa çıkmasından sonra gelen bir yarığdan ibarettir; ve bu bir nedensellik sarmalına bizi hapseder.

4 Derrida, bu alıntının öncesinde, küçüklüğünde Cezayir'de sinekleri öldürmek için duvarlara üzerine bal sürülmüş kâğıtlar yapıştırdıklarından ve sineklerin ona kondukları anda kendilerini kaptırdıklarından bahseder.